

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА

А. О. Байда,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
кримінального права
Національного університету
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»

Розвиток правової держави й удосконалення демократичних принципів громадського життя передбачають необхідність забезпечення пріоритету загальнолюдських цінностей. Одним з чинників, що визначають рівень безпеки для людини, її соціального середовища, є психологічна безпека. Як справедливо вказує дослідник цієї проблеми В. Л. Співачук, «... до змісту особистого немайнового права на особисту безпеку, крім традиційної складової – безпеки фізичної, також відноситься і право на психологічну безпеку» [1]. Необхідність виділення такого елементу громадської безпеки зумовлена численними прикладами незаконних маніпуляцій із емоційно-вольовою сферою людини та схильністю багатьох людей до навіюваності, тобто схильності підпадати під психологічний вплив іншої людини, яку часто використовують для досягнення протиправних цілей.

Метою даної статті є визначення юридичного змісту понять «психологічний вплив», «незаконний психологічний вплив» та формування на цій підставі поняття «психологічна безпека суспільства».

Проведений аналіз вітчизняної наукової літератури в галузі психології показав, що психологічна безпека не була предметом самостійного дослідження. Українські науковці вивчали інформаційну безпеку, психологічні та психофізіологічні аспекти безпеки праці, життєдіяльності людини та особистої безпеки (В. М. Богущ, І. П. Пістун, В. Кіт, М. К. Хобзей, Г. В. Сілін, П. С. Перепелиця, Г. Г. Почепцов, В. В. Рибалка, Н. Семенів, О. К. Юдін та ін.) [10, 82]. На сучасному етапі суттєву увагу цій проблемі присвячено в роботі І. І. Приходько [2].

Аналіз правової літератури з досліджуваного питання дав підстави зробити висновок, що в науці кримінального права не сформовано єдиного підходу до співвідношення понять «психіка», «психічне насильство» та «психологія» й «психологічне насильство». У зв'язку з цим виникає певна плутанина з вказаними термінами, ототожнення понять «психіка» і «психологія», вузьке формулювання поняття «психічне насильство» (тільки погроза фізичним насильством) або навпаки, занадто широке його визначення, яке охоплює поняття «психологічне насильство» безвідносно до його специфіки [3, 133]. Отже, метою статті також є визначення в рамках науки кримінального права певного співвідношення між цими поняттями.

У наукових працях з психології та психіатрії психіка (від грец. *psychikos* – душевний) – це системна властивість високоорганізованої матерії, яка полягає в активному віддзеркаленні суб'єктом об'єктивного світу, в побудові суб'єктом невідчужуваної від нього картини цього світу і саморегуляції на цій основі своєї поведінки та діяльності [4, 299]. Тобто, іншими словами, психіка – це певні процеси, що відбуваються у свідомості людини через фізіологічний контакт органів чуття з навколишнім середовищем. Протиправний вплив на ці процеси, який призводить до їх спотворення або пригнічення, в цілому охоплюється

В роботі розглядаються питання кримінальної відповідальності за незаконний психологічний вплив. Наведено поняття та ознаки незаконного психологічного впливу. Встановлено співвідношення між поняттями «психічне насильство», «психологічне насильство» та «незаконний психологічний вплив». Обґрунтовано підстави для доповнення чинного КК окремою нормою «Незаконний психологічний вплив».

Ключові слова: насильство, психічне насильство, психологічне насильство, незаконний психологічний вплив

поняттям «психічне насильство». В свою чергу, психологія (від грец. «psy» – душа, «logos» – вчення, наука) – наука про закономірності розвитку і функціонування психіки як особливої форми життєдіяльності [4, 311] (тобто наука про закономірності розвитку та функціонування психічних процесів). Психіка передбачає такі процеси як: відображення, орієнтація (визначення власного місця) у системі об'єктивної реальності, задоволення потреб, зворотній зв'язок між психікою суб'єкта сприйняття та навколишнім середовищем [4, 299]. Психологія вивчає ці процеси, формує закономірності та правила відображення об'єктивної реальності, розробляє методи активного та пасивного впливу на ці процеси, можливі наслідки такого впливу та шляхи усунення помилок у формуванні в свідомості індивіда навколишнього світу (так звана психологічна корекція). Слід також відзначити, що завданням психології не є усунення патології та здійснення іншого терапевтичного (лікувального) впливу, оскільки це є завданням психотерапії [5, 287].

З урахуванням вказаних закономірностей розвитку психічних процесів стає можливим шляхом внесення певних настанов (корективів) впливати на них, змінюючи, таким чином, суб'єктивне забарвлення окремих функцій психіки, потреби індивіда та його ставлення до соціального середовища. Це дає змогу формувати у психіці особи (об'єкта впливу) самостійні процеси, які потрібні особі, що здійснює такий вплив (суб'єкта впливу).

Водночас зміна у функціонуванні психічних процесів може відбуватися і в результаті реалізації таких форм впливу на психіку, як погрози, використання різних технічних засобів порушення психічної діяльності (високочастотні генератори та хімічні речовини, наприклад, гази, що викликають почуття паніки, занепокоєння тощо). Психічні процеси можуть бути порушені й унаслідок впливу суто фізичних факторів (травма або каліцтво в результаті нещасного випадку на виробництві, тілесні ушкодження від протиправних дій, наприклад, розбійного нападу тощо). Отже, важливо навести специфічні ознаки саме психологічного впливу, які дадуть можливість відмежовувати його від інших форм впливу на психічні процеси.

Відповідно до Порядку застосування методів психологічного і психотерапевтичного впливу [6], психологічний вплив – це вживання спрямованих дій на психіку людини, усвідомленого або неусвідомленого характеру за допомогою переконання, психологічного преформування або сугестії для формування певної системи уявлень,

дій та відношень, які суб'єктивно сприймаються особою як особисто приналежні.

Отже, необхідно підкреслити: вплив на психічні процеси відображення об'єктивної реальності з використанням закономірностей їх розвитку та формування за допомогою спеціальних методів сугестії (навіювання) та станів заміщеної (зміненої) свідомості, утворює поняття психологічного, а не психічного впливу. Методи психологічного і психотерапевтичного впливу можуть застосовуватися виключно з метою: а) психологічного забезпечення навчально-виховного процесу у навчальних закладах; б) визначення, корекції, реабілітації, профілактики порушень взаємин з оточуючим соціальним середовищем людини; в) діагностики, корекції, лікування, реабілітації, профілактики розладів психічного стану людини, корекції особистості (п.п. 2, 4) Порядку [6].

Вказаним нормативним актом визначається також коло осіб, що можуть здійснювати таку діяльність (психолог, лікар-психолог, лікар-психотерапевт, лікар-психіатр, лікар-нарколог, лікар-сексопатолог) та обсяг застосування методів психологічного і психотерапевтичного впливу (виключно в межах, необхідних для досягнення наведених вище цілей). Крім того, застосування для лікувальних цілей методів, що суттєво впливають на психічні процеси індивіда та які мають неусвідомлений характер (гіпноз, наприклад), дозволяється лише для фахівців, що мають вищу медичну освіту, за інформованою згодою пацієнта або його законного представника п. 9 Порядку [7, 127; 8; 6].

Отже, законним психологічний вплив може бути лише за умови здійснення: а) за добровільною інформованою згодою особи (об'єкта впливу) або його законного представника; б) для досягнення лише тих цілей, що зазначені у чинному законодавстві; в) спеціальними методами (психотехніками), що не є забороненими; г) з дотриманням технічних вимог щодо їх виконання (належною особою, в належному порядку та у належному місці) (п.п. 8.1–8.3) Порядку [6].

Відповідно, коли активний вплив на ці процеси вчиняється без врахування особистих потреб та настанов об'єкта впливу та полягає в грубому ігноруванні процесів критики сприйняття і, головне, самостійності у відображенні явищ об'єктивної реальності у його свідомості (пригнічення або ігнорування емоційно-вольових процесів), – наявні ознаки незаконного психологічного впливу.

Слід, однак, звернути увагу, що за своїм характером не будь-який незаконний психологічний

вплив буде потребувати застосування заходів саме кримінально-правового впливу. Дослідники цієї проблеми зазначають, що таких заходів потребує лише небезпечний психологічний вплив (тобто такий, що здатний заподіяти істотну шкоду психіці індивіда) [1]. Зокрема, наводиться висновок, що небезпечний психологічний вплив – це психологічний вплив та інші маніпуляції з емоційно-вольовою сферою людини з використанням емоційних та психологічних перенавантажень, стресів, індивідуальної схильності до навіюваності, безвілля, недостатнього розумового розвитку і незрілості емоційно-вольової сфери особи, що веде до втрати нею соціальних орієнтирів або цінностей, зниження власної самооцінки, тимчасового розладу психічної діяльності [1].

Отже, визначальним для формування поняття «небезпечний психологічний вплив» є суспільно небезпечні наслідки – розлади психічної діяльності, які за висновками комплексної судово-психологічної та психіатричної експертизи можуть бути визнані такими, що істотно порушують психічні процеси потерпілого та відповідно до Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень [9], належать до тілесних ушкоджень відповідного ступеня тяжкості.

Звичайно, активний вплив на психічні процеси (емоційно-вольову сферу людини) може бути здійснений за допомогою деяких з вказаних методів і з правомірною метою – соціальної психокорекції, психологічної та психотерапевтичної допомоги тощо. Проте будь-який метод психологічного впливу (наприклад, гіпнотичного навіювання) легко перетворюється з терапевтичного засобу в інструмент злочину, якщо сугестор (джерело навіювання) переслідує протиправну мету. До типових форм кримінальної сугестії психологи відносять гіпнотичне кодування, програмування злочинців, спричинення шкоди здоров'ю й умисне блокування пам'яті, навіювання в підсвідомості, нейролінгвістичне програмування та деякі інші засоби неусвідомленого психологічного впливу [10, 112–118].

Принципова відмінність психологічного впливу (у тому числі незаконного) та його спеціальних методик (психотехнік) від традиційних процесів переконання і психічного примусу людини (наприклад, нав'язливих умовлянь, переконання у необхідності або корисності певних дій, погроз заподіяння шкоди життю або здоров'ю, майну тощо) полягає в зовнішній беззастережній згоді потерпілої особи з нав'язуванням їй певних суджень без попередньої критичної їх оцінки і готовності потерпілої особи діяти в повній відпо-

відності цим переконанням, незважаючи на наявні власні інтереси (зовні добровільно погоджуючись з відмовою від них або їх суттєвою зміною).

Оскільки кінцевий результат сприймається індивідом як особисто приналежний, методи, які застосовуються для здійснення психологічного впливу, полягають перш за все у контролі над **емоційно-вольовими** процесами об'єкта впливу.

У сучасній психіатрії воля розглядається як психічний процес, що полягає в здатності до активної планомірної діяльності, спрямованої на задоволення потреб людини. Діяльність розглядається як планомірна і цілеспрямована тоді, коли вона здійснюється відповідно до уявлень про кінцеві результати, коли вона контролюється на кожному з її етапів [5, 121].

Таким чином, визначальна особливість незаконного психологічного впливу – це фальсифікація волі потерпілого. Людина при цьому вважає, що психічні процеси, які призвели до формування певних життєвих настанов, є результатом її особистого розвитку, який контролювався свідомістю та волею на кожному його етапі. Незаконний психологічний вплив спотворює процес вільного розвитку особистості через створення таких настанов, що не просто не є притаманними певному індивіду – вони є шкідливими і навіть небезпечними для нього та оточуючих. В спеціальній літературі наводяться численні приклади тяжких наслідків незаконного (небезпечного) психологічного впливу (психічні хвороби, самогубство та замах на самогубство, вбивство, тяжкі тілесні ушкодження як особі, так і оточуючим) [10, 30; 10, 35–36]. Отже, особливість незаконного психологічного впливу полягає в тому, що зовні процеси, які спонукали потерпілого до певної деструктивної поведінки, виглядають як результат його вільного та самостійного вольового процесу, хоча насправді він таким не є. Мова йде про юридичну оцінку поведінки, яка на момент вчинення суспільно небезпечного діяння повністю контролювалася свідомістю і волею цієї особи (наприклад, ритуальне вбивство, вчинене членом релігійної секти). З юридичного боку така особа є осудною та повинна притягатися до кримінальної відповідальності, хоча настанови, які призвели до вчинення суспільно небезпечного діяння, були безпосередньо сформовані в результаті незаконного психологічного впливу. Також слід зазначити, що незаконний психологічний вплив є небезпечним не тільки для окремо взятої особи, а й для невизначеного кола осіб. В зв'язку з цим чинним законодавством заборонені сеанси психологічного та психотерапевтичного впливу, розраховані на невизначене коло осіб [8].

Психологічний вплив – це цілеспрямовані дії, що полягають у формуванні так званих «керованих» станів у психіці людини. На відміну від застосування різних технічних засобів або інших факторів, що впливають на психічні процеси (наприклад, погрози), психологічний вплив в «чистому» вигляді передбачає формування за допомогою спеціальних методів (психотехнік) станів *керованої свідомості*. Тобто він формує таке реагування на психічні чинники, яке являє собою розвиток певних процесів, кожний етап з яких корегується суб'єктом впливу. Інші фактори впливу (наприклад, погрози, використання певних, суто технічних засобів) такої характеристики не мають, оскільки розраховані лише на початкову психічну реакцію (наприклад, вимушене «бажання» передати гроші), яка ніякими засобами, окрім самого початкового фактора (погрози), не контролюється. Людина (об'єкт впливу) залежно від її психічної конституції реагує на такі фактори (психічні подразники) по-різному – фактично тут має місце спроба грубого пригнічення волі, яка має кількісний, а не якісний характер.

Для психологічного впливу характерними є формування станів заміщеної або зміненої свідомості, коли психічні процеси формуються суб'єктом впливу поступово і мають через це зовсім іншу природу (якісну), оскільки не ґрунтуються на грубому (стресорному) впливі, який звичайно має односторонній ефект (почуття страху зумовлює передачу майна). Психологічний вплив (незаконний психологічний вплив) у подібній ситуації викликав би дійсне бажання, сформоване у свідомості об'єкта впливу, щодо необхідності передачі майна. При цьому, на відміну від шахрайського обману, психічні процеси змінюються настільки, що особа, знаючи фактичний зміст питання і усвідомлюючи всі його об'єктивні фактори, однак впевнена у необхідності вчинення певних дій на користь суб'єкта впливу (дійсно бажає цього). Наприклад, в одній релігійній секті особам (членам секти) повідомляли, що єдиний шлях досягнення успіху в житті – це грошова жертва Богу. Але оскільки адепти безпосередньо не можуть цього зробити, гроші необхідно передати керівнику секти (пастору), який і «передасть» їх Богу. Попри всю абсурдність цієї смислової конструкції, люди передавали керівнику секти свої гроші для того, щоб той «передав» їх Богу. До адептів застосовувалися різні методи нейролінгвістичного преформування (кодування). Отже, основна властивість (наслідок) незаконного психологічного впливу – це повне усвідомлення фактичної сторони ситуації без її критичного осмислення

(на цьому побудовані змінені стани членів деструктивних релігійних сект).

В цьому основна небезпека незаконного психологічного впливу, оскільки зазвичай така особа повністю дає звіт своїй поведінці, тому її не можна визнати неосудною, але завдяки стану зміненої свідомості певна програма (код) блокує критичне мислення потерпілого, спонукаючи його виконувати настанови керівника – суб'єкта впливу.

Безпосереднім об'єктом незаконного психологічного впливу є, таким чином, психіка людини в частині свободи емоційно-вольових процесів. У науковій літературі знаходимо, що силування людини, тобто дія проти її волі, є стрижневою ознакою поняття «насильство» [11, 35]. Отже, пригнічення і фальсифікація волі – це насильство, а з урахуванням особливої методики, що використовується, – *психологічне насильство*. Оскільки будь-який вплив на психічні процеси особи, що пригнічують або ігнорують його волю, – це *психічне насильство*, незаконний психологічний вплив – *специфічна форма психічного насильства*.

У науці кримінального права немає єдності думок щодо визначення поняття «психічне насильство». Одні автори вважають, що цим поняттям охоплюються лише погрози заподіяння фізичної шкоди [12, 3], деякі включають у це поняття інші погрози (знищення майна, шантаж тощо) [13, 5–6], а деякі – й інші насильницькі інформаційні дії, які не є погрозами [14, 32]. Ми підтримуємо останню точку зору. Поняття психічного насильства не повинно обмежуватися лише погрозами заподіяння фізичної шкоди, знищення майна, шантажем тощо. Такої позиції дотримуються й інші науковці [3, 132].

Слід звернути увагу, що чинне законодавство містить визначення поняття «психологічне насильство». Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» під *психологічним насильством* визнає насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе та може завдатися або завдається шкода психічному здоров'ю [15]. Чинним Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачено відповідальність за психологічне насильство в сім'ї (ст. 173-2 КУпАП – «Вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми»).

Узагальнюючи викладене, можна побудувати таку схему співвідношення наведених у цій статті

понять.

Психічне насильство охоплює будь-які форми порушення психічних процесів, які полягають у пригніченні або ігноруванні волі іншої особи. Окремою формою психічного насильства, з урахуванням специфіки методів і засобів, що застосовуються, а також наслідків, є психологічне насильство, яке, в свою чергу, включає в себе психологічне насильство в сім'ї та психологічне насильство в формі незаконного психологічного впливу.

Наведена правова оцінка психологічного насильства в сім'ї відбиває лише окремий його різновид, зумовлений специфікою сімейної конфліктології. Інша ж форма психологічного насильства, зокрема аналізований незаконний психологічний вплив, не набула самостійного правового регулювання. Деякі вчені лише пропонують розглядати незаконний психологічний вплив, що полягає у пригніченні або ігноруванні емоційно-вольової сфери людини як специфічного способу шахрайського заволодіння чужим майном [16, 36]. Також слід відзначити, що тлумачення юридичного змісту ст. 181 КК дозволяє зробити висновок, що незаконний психологічний вплив може розглядатися як один із способів вчинення цього суспільно небезпечного діяння. Однак спеціальної норми, яка передбачала б відповідальність за аналізований різновид незаконного психологічного впливу, чинне законодавство, зокрема кримінальне, не містить.

Підставою криміналізації того чи іншого діяння виступають, як правило, ступінь його суспільної небезпечності, тяжкість наслідків, що настали, його поширеність та відсутність належної правової оцінки у рамках чинного кримінального законодавства. Незаконний психологічний вплив із зрозумілих причин відносять до діянь високопотентних, за характером негативних наслідків – залежно від способів та особливо тривалості впливу¹ – може тягнути за собою тяжкі наслідки (самогубство, психічна хвороба), відповідальність за такі діяння чинним кримінальним законодавством передбачена лише частково (за наслідками – як тілесні ушкодження відповідного виду; за наявності ознак злочину, передбаченого ст. 181 КК, – як спосіб вчинення цього діяння).

Отже, на наш погляд, незаконний психологічний вплив, який полягає у пригніченні або ігно-

¹ За свідченням спеціалістів, в особи, яка перебуває більше 3-х років у деструктивній секті, повністю змінюється особистість, її ніби «стирають», людина-адепт є, як правило, вже невеликою і повністю втраченою для близьких та суспільства, крім «братів по вірі» (за даними Департаменту психологічної безпеки при Харківському відділенні Міжнародної поліцейської асоціації).

руванні емоційно-вольової сфери людини за допомогою спеціальних технік сугестії та заміщеного стану свідомості і який у зв'язку з цим становить небезпеку для життя і здоров'я об'єкта впливу, повинен отримати самостійну кримінально-правову оцінку. Зокрема, ми пропонуємо доповнити чинний КК спеціальною нормою: «Незаконний психологічний вплив», яка передбачала б відповідальність за незаконне використання вказаних методів, якщо це призвело до тяжких наслідків (смерть, тяжкі тілесні ушкодження у вигляді психічної хвороби, самогубство, ритуальне вбивство).

З поняттям незаконного психологічного впливу тісно пов'язане питання психологічної безпеки окремого громадянина та (у зв'язку з можливістю впливати на невизначене коло осіб) суспільства в цілому.

Психологічна безпека – свобода від будь-яких форм протиправних дій на психіку людини за допомогою спеціальних методів (способів) спотворення процесів рефлексії об'єктивної реальності, що дає можливість ігнорувати або пригнічувати волю потерпілого модифікуючи його поведінку на потрібну винному форму, яка не відповідає, таким чином, дійсним інтересам і потребам потерпілого. Психологічна безпека забезпечується сукупністю заходів, що запроваджені державою для захисту психічного здоров'я громадян від різного роду деструктивних впливів як прямого, так і опосередкованого характеру. Оскільки психічне здоров'я має визначальне значення для нормального функціонування громадянського суспільства, захист його усіма доступними правовими, соціальними, медичними заходами і засобами є одним з пріоритетних завдань забезпечення національної безпеки держави.

Можна виділити два рівні, на яких правова охорона психічного здоров'я громадян найбільш актуальна і затребувана: психологічна безпека у сфері діяльності релігійних організацій, а також інших харизматичних груп; психологічна безпека у сфері незаконної лікувальної діяльності (псевдонаукові вчення про людину і про навколишній світ; окультна психотерапія).

Висновки. Незаконний психологічний вплив – це протиправне втручання у психічні процеси індивіда з використанням особливих методик, які вводять потерпілого у стан заміщеної або зміненої свідомості, що призводить до пригнічення його емоційно-вольових процесів з метою створення у нього стану психіки, необхідного для формування поведінки, потрібної винному. Незаконний психологічний вплив є формою психічного насильства, який через специфіку засто-

совуваних методів та прийомів потребує самостійної кримінально-правової оцінки. Чинне кримінальне законодавство не містить спеціальної норми, яка передбачала б відповідальність за такий вид психічного насильства. Водночас така норма є необхідною умовою всебічного захисту життя і особливо здоров'я громадян.

Психологічна безпека – сукупність правових, економічних, медичних, соціальних заходів, що забезпечують свободу свідомості і волі окремих

громадян, а також невизначеного їх кола від незаконного психологічного впливу.

Подальше дослідження розглянутої в цій статті проблеми має йти за такими напрямками: а) дослідження складових психологічної безпеки; б) дослідження рівнів психологічної безпеки; в) побудова теоретичної моделі норми КК, яка спрямована на захист людини і громадянина від небезпечного психологічного впливу з метою забезпечення психологічної безпеки суспільства.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. *Співачук В. Л.* Пояснювальна записка до проекту Закону України Про внесення змін та доповнень до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації»/ В. Л. Співачук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=26000
2. *Приходько І. І.* Психологічна безпека особового складу сил охорони правопорядку як невід'ємна складова національної безпеки України / І. І. Приходько // Право і національна безпека. Актуальні проблеми теорії та практики : матеріали наук.-практ. конф. ; Харків, 22 травн. 2009 р. Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2009. – С. 82-88.
3. *Хромцов О. М.* Психічне насильство у кримінальному праві: поняття та ознаки / О. М. Хромцов // Вісник ХНУВС. – 2006. – Вип. 34. – С. 130-134.
4. Психология : словарь / под ред. : А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.
5. Краткий психологический словарь / сост. Л. А. Карпенко ; под ред. : А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – М. : Политиздат, 1985. – 431 с.
6. Про затвердження Порядку застосування методів психологічного і психотерапевтичного впливу : Наказ МОЗ України від 15 квітня 2008 р. № 199 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 50. – Ст. 1644.
7. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників : довідник / М-во охорони здоров'я України ; М-во праці та соц. політики України. – Вип. 78 : Охорона здоров'я. – К., 2002. – 372 с.
8. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XI // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19.
9. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень : затв. Наказом МОЗ України від 17 січня 1995 р. № 6 // Юридичний вісник України. – 1995. – № 18. – С. 5-9.
10. Деструктивные психотехники : пер. с англ. : Janus-books ; под ред. И. Митрофановой. – СПб. : Экслибрис, 2002. – 224 с.
11. *Шаранов Р. Д.* Преступное насилие / Р. Д. Шаранов. – М. : Юрлитинформ, 2009. – 496 с.
12. *Гаухман Л. Д.* Насилие как средство совершения преступления / Л. Д. Гаухман. – М. : Юрид. лит., 1974. – 167 с.
13. *Левертова Р. А.* Ответственность за психическое насилие в уголовном праве / Р. А. Левертова. – Омск, 1978. – 56 с.
14. *Сердюк Л. В.* Насилие: криминологическое и уголовно-правовое исследование / Л. В. Сердюк ; под ред. С. П. Щербы. – М. : Юрлитинформ, 2002. – 384 с.
15. Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 15 листопада 2001 р. № 2789-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 10. – Ст. 70.
16. *Колосова В.* Психическое насилие в форме противоправного психологического воздействия как способ совершения мошенничества / В. Колосова, А. Поднебесный // Уголовное право. – 2007. – № 3. – С. 36-38.

Байда А. А. Правове забезпечення психологічної безпеки суспільства

В работе рассматриваются вопросы уголовной ответственности за незаконное психологическое воздействие. Раскрываются понятие и признаки незаконного психологического воздействия. Установлено соотношение между понятиями «психическое насилие», «психологическое насилие» и «незаконное психологическое воздействие». Приводятся основания для дополнения действующего законодательства отдельной нормой «Незаконное психологическое воздействие».

Ключевые слова: насилие, психическое насилие, психологическое насилие, незаконное психологическое воздействие

Bayda Anton. Legal protection of the psychology safety of society

The issues of criminal responsibility for illegal psychological influence are examined. A concept and signs of illegal psychological influence are specified. The interrelation is set between the concepts «psychical violence», «psychological violence» and «illegal psychological influence». The grounds of addition to the current legislation a separate norm «Illegal psychological influence» are specified.

Key words: violence, psychical violence, psychological violence, illegal psychological influence